

SUSOGÓ HÁRSÁK AZ ABLAK ELŐTT

Öreg Závodszy fehér vesszőből font karosszékében ült a vén, csatorna menti ház előtt, s csontpókos ujjait összekulcsolva, vörös szemhéjú, szürkés-kék szemével tűnődve nézett maga elé. Ha nem tiltotta volna asztmája, szájából ott lógott volna kedvenc pipája, hogy társasága legyen magánosságában, hitvese szemlélődésében. De az életet sokszor megbékítő barát rég nyugalomba került, s más kiszolgált füstölők társaságában, megbecsülten, kitisztítva, kifényesítve, a barna pipatóriumban bóbiskolt, mint muzeális emléke egy tovatűnt életnek.

Az öreg házsor előtt, egészen a magasabb csatornapartig, egy gizgazos, hepehupás, elhanyagolt térség húzódott. Kopárságát csak a csatornaparton túlról áttekintő, szelíd vonalú Telecska enyhítette. Závodszy, amint elnézte a soha meg nem unt tájat, fönn, a dombtetőn, a csatornaépítő Kiss József emlékguláját, azokra az időkre gondolt, mikor a partig terjedő földsávot még szép, lombos erdő borította, kedvenc tanyája, megpihenője volt sok-sok vonuló vagy ott telelő madárnak: sasnak, sólyomnak, bagolynak, gémnak, fakopáncsnak. Terebélyes tölgyfán kívül cser, vérbükk, juhar, magasba kapaszkodó éger és ezüst levelű rezgőnyárfa tarkította a csendesen susogó vagy viharban orgona-szerűen fölzúgó erdőséget. De az öregedő fákat esztendők során kiirtották, s akácot ültettek helyébe — szerszámfának. Azt később, mikor a vézna csemeték szálas törzsekké izmosodtak, újra kivágták, hogy piros-cserepes barnadeszkás raktárházakat gurítsanak helyükre. Az akáccsal együtt halálra ítélték a majd százötven esztendő csatornai szerszám-épületet is, régi tanúját azoknak az időeknek, mikor még külön csatornai ácsok gondoskodtak a zsilipek, partok, épületek karbantartásáról, s régi német ácsdalok dűnnyögő vagy pattogó kísérete mellett pilótát vertek. De a második világháború után a raktárak is eltűntek. Először tetejüket cibálták szét, majd az oldalfalakat rakták kocsikra, végül a téglalapot kezdték fölszaggatni. De ezt már nem fejezték be, s a raktárak helyei, mint roppant, föltépett sebek, még ott éktelenkedtek. Závodszy, aki valamikor gyűlölte őket, mert elvették tőle az akácost, gerlebúgásával, mindent elárasztó, édes, májusi illatával, a mulandóságon keresztül most már őket is sajnálta. Esztendők során mindent szét-dúltak, ami egykori életére emlékeztette, csak a vén, csatorna menti jegenyék álltak még őrt, kitartóan. S a házak előtti öreg hársak. De már azok se soká. Néhány hét múlva azokat is kivágják. Így határozták odabenn, a városban — hozta egyik nap fia örömmel a hírt.

— Végre mi is hozzájutunk napfényhez, világossághoz.

Még tovább beszélt arról, hogy milyen egészségtelenek az ilyen lakások, mennyire melegágvai penésznek. dohnak

— Te is egészségesebb lennél, apa, ha lakásunk nem volna ilyen. Majd meglátod, milyen szép lesz, ha délelőttönként besüt a nap.

— Lehet, hogy igazad van — válaszolta Závodszy —, de én mégis sajnálom a hársfákat.

Most már nem fognak többé susogni az ablak előtt, sem őszel felzúgni, ha beléjük kap a szélvész — gondolta. S úgy érezte, hogyha kivágják őket, az ő gyökereit vágják ki, s ha elnémulnak, elnémul velük az élet, mely előtte volt, s mely a lombok zúgásán keresztül üzent az idők messzeségéből.

Nem tudta megvigasztalni, hogy a kocsúton túl a gödröket betömik, a szűrös, gizgazos növényzetet kiirtják, az egész területet kiegyenlítik, tavaszra beparkosítják és begyepesítik. Idegenül hallgatta, mikor fia arról beszélt, hogy többé nem lesznek isten háta mögötti fészek, az ő területük is belekapcsolódik a városba, kirándulóhelye lesz fölnőttnek, fiatalnak, és százados megállottságát fölváltja a fejlődés. Csak arra gondolt, hogy kedvenc fái eltűnnek, illatukat már nem fogja tavasszal érezni, szorgalmas méhek már nem döngicsélik körül koronájukat, s a táj csendjét kirándulók vidám kiáltozása veri föl. Még az ablak elé is restell majd kiülni, mert penészes, pókhálós öregségében úgy fest majd karosszékében, mint aki dohzagú kriptából merészkedett világozosságra.

De akár kedvére volt, akár nem, mindezen nem változtathatott. Tudomásul kellett vennie, hogy ideje lejárt, a feltörekvő fák elnyomják a korhadtakat, ahogy valamikor ő is maga mögött hagyta a kiöregedő hajóácsokat. De hol vannak már azok az idők, mikor a Duna megáradt vize a csatornában is partot szaggatott, s ők pilótát verve, vesszősövényt rakva és sárgaföldet döngetve, derékig álltak az ostromló, mocskos, hideg vízben, hogy megmentsék a búzamezőket? Vagy hol a régi kerekes hajó, mely nehéz őszi éjszakákon oly társkeresőn dudált a sűrű, gyapjas ködben, s hol vannak a hatalmas testű dunai uszályok, melyeknek roppant törzse, mint kísérteties szörnyalak rémlett föl pillanatra, hogy utána nesztelen suhanással húzzon tova a ködben? S hol az egykori hajósnépség, mely örök vízhez kötött nyomorúságát időnként csapra vert, duhaj jókedvvel igyekezett feledtetni? Sötét éjszakákon valamennyiüket lezsilipelték az évek, de olyankor nem gyulladtak föl magas oszlopaikon a villanylámpák, s nem csikorogtak a fogaskerekek, a néma kormányos fekete zászlóval tisztelgett, mikor a nehéz zsilipkapukat becsukták. Az ő fekete bárkája is ott horgonyoz már valamelyik rejtett öbölben, és sohase tudhatja, melyik éjszaka veri meg ablakát a néma hajós, hogy jöjjön, mert hajója indulásra kész.

De erre nem szeretett gondolni, s mégis egyre inkább áthatotta az érzés, hogy felesleges, az emberek még életében elfeledték. Ugyan ki tudja még, ki volt valamikor Závodszy? A felmérők, akik nemrég jártak arra, meg is kérdezték:

— Ki az az öregember?

— Hát nem tudják? — válaszolta az egyik munkás. — A fiatal Závodszy édesapja.

— A fiatal Závodszyké... — csodálkoztak.

Igen, a fiát ismerték, őt azonban már nem. Pedig még nem is oly rég, hogy irigyelték. Fogalom volt: Závodszy. Az erős, keménykezdű, akire mindent rábízhattak. De hol van már ő? Talán fiában éledt föl újra? Nem, fia egészen más, rugalmasabb, hajlékonyabb, beszédesebb. Nem elemekkel harcol, nem fejszével, fúróval, vésővel, nehéz kalapáccsal. Lágább, puhább, megbízhatatlanabb anyaggal: emberekkel. Fia társadalomszervező. Öreg Závodszy nem szerette ezt a foglalkozást. Az ő szívéhez azok az emberek álltak közel, akik ellenálló anyaggal, lázadó elemekkel harcoltak. Ezeket a kemény, nyers, darabos, szűkszavú embereket kedvelte. De hát életükkel munkájuk is feledésbe vészett. S így volt ez rendjén. Az élet elvégre örök változás. Máskor nem is akadt volna föl ilyesmin. De hogy kiléte után érdeklődtek, s csak fia neve szerzett neki becsületet, ez fájt. Legalább a neve maradt volna meg emlékeztető sírkőnek. Arra az arasznyi időre, míg a földet tapossa, s a lehűvösödött estéken a vándorútra csoportosuló s egymást szölongató bakcsókat nézi.

Az elkövetkező hétre gondolt, mikor kötéllel, fejszével, ásóval, vonófürésszel munkások jelennek meg, s nekiesnek a hársfáknak. S maga előtt látta őket, amint kidöntve fekűsznek — törzseik, ágaik földarabolva, gyökereik kiszaggatva, mindegyik helyén egy tátongó lyuk, mint egy sárga sírgödör. Gondolatai egyszerre összekapcsolódtak a homályos szobafalon lógó festménymásolattal, agglegény tanítóbátyja hagyatékával, melyen egy ősz hajú öregember tovairamló patak vizébe bámul. S visszaemlékezett fivére képmagyarázó, mélycsengésű szavaira: minden elmúlik. De gondolatait nem folytathatta tovább, menyé, mint mindennap, alkonyattájban behívta.

— Késő van, hűvös is, jöjjön be, apa, megfázik. Az éjjel is, hogy köhögött.

•

A fákat kivágták, a földarabolt törzseket és ágakat elhordták, a tátongó gödröket betemették. A csöppet kiemelkedő sárga agyagdombok olyanok voltak, mint megannyi friss sírhant. Utána nekiláttak a csatornapartig húzódó terület megtisztításának és kiegyenlítésének, hogy tavasszal beparkosítsák és begyepesítsék.

Öreg Závodszy, botjára támaszkodva, eleinte kiállt a ház elé zöld lódenruhájában, és elnézte, milyen lassan, kényelmesen dolgoznak. Fölébredt benne a szakember érdeklődése, mert valamikor, ha szükség volt rá, maga is vágatott ki csatornai célokra fákat, de jóval öregebbeket. Hiába, ezt ők valahogy ügyesebben, gyorsabban, hozzáértőbben csinálták. Talán mert benne volt a vérükben. De mikor az első hársfa ott feküdt elnyúlva a földön, elfordult, s a csatorna felé indult. Több kidöntést nem akart látni. A csatornaparton valamennyire megnyugodott. Ott még sértetlenül álltak az öreg jegenyék, s fölöttük éles kiáltózással lebegtek egy helyben a vércsék. Azóta napközben ott sétálgatott, vagy leült egy hajókötéltartó tönkre, s elnézett a sárguló nádsor mentén a messzeségbe, vagy belerévedt a tisztulni kezdő, moszatzöld vízbe. Nem törődve, hogy az október végi napok már erősen lehűvösödtek, s az asztmás köhögés is többször annyira elővette, hogy petyhüden lógó arca egészen belekékült.

Menye hiába figyelmeztette:

— Így megbetegszik, apa, pedig tudja, hogy milyen nehezen túri az ágyat. Ilyen időben maradjon inkább itthon.

De mióta üressé vált a házelő, Závodszkynak nem volt nyugta. Csak ki a szabadba, a csatornapartra. Mintha érezte volna, hogy már úgysem járhat ott sokáig. Így történt, hogy egy hidegesős október végi napon átázott, nagyon meghűlt és ágnak esett.

Másnap este a hőmérő 39,8 fokra szökött fel. Závodszky annyira rosszul volt, hogy orvosért küldtek.

— Csak nincs tüdőgyulladás? — kérdezték aggódva.

— Nincs — válaszolta az orvos. — Erős hörghurut s régi baja, az asztma.

— S mit gondol, doktor úr? — faggatta a fiatal Závodszky, mikor átmentek a másik szobába.

— Ha nem volna ilyen asztmás s a szervezete fiatalabb — válaszolta az. — Két-három nap múlva többet mondhatok — tette hozzá.

Negyednap estére még följebb szökött a láz, a hőmérő 40,3 fokot mutatott, s a kínzó köhögés ugatásszerűvé erősödött.

— Itt már nincs segítség — állapította meg újabb vizsgálat után az orvos. — Holnap-holnapután...

Többet nem mondott. Becsukva műszertáskáját elkészönt.

Závodszkyék nem feküdtek le, gondtelt arccal figyelték az öntudatlanságban nyugtalanul hánykolódó öregembert.

Sose hallgatott reájuk — sopánkodtak. S beszélni kezdtek nyugtalanságáról, mely az utolsó hetekben elfogta.

— Talán közeledő halálát érezte — vélte a menyé.

— Lehet, vagy ki tudja? — tünődött el az ura.

A szobára telepedett hirtelen csendet a nagybeteg motyogása zavarta meg.

— Mit mondott? — kérdezték egymástól, De egyikük se értette.

— Hallod? — tette mutatóját ajkára Závodszkyné. — Most megint mond valamit.

— Igen — válaszolta az ura. — Hallgasd csak!

— A hársfák — mondta az öregember lázas rávületében. — Hallod: újra susognak az ablak előtt.

Majd hirtelen fölült, s rekedten kiáltotta:

— Hallod, hogy zúgnak!

Utána visszaesett. Többé nem beszélt.

Még másfél napig feküdt súlyos öntudatlanságban. Hetednap éjszaka eljött érte a néma hajós, és megzörgette az ablakot.

Závodszky engedelmesen követte.